

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Агропромисловий комплекс (АПК) для України був і залишається важливою галуззю. В умовах глобальної економічної кризи попит на сільськогосподарську продукцію може змінювати свою структуру, але залишатися відносно стабільним. Саме агропромисловий комплекс забезпечує продовольчу безпеку нашої держави та суттєво впливає на структуру експорту.

У довіднику «Агробізнес України» (автор довідника «Агробізнес України» — контент-маркетингове агентство Top Lead та LATIFUNDIST за підтримки партнерів: аудиторської компанії Baker Tilly, юридичної фірми Aequo та Credit Agricole Bank. Інформаційний та аналітичний партнер — BusinessViews и LATIFUNDIST) відображені масштаби українського сільського господарства. Так, Україна є світовим лідером експорту соняшникової олії, знаходиться на 2 місці за обсягами експорту ріпаку, на 3 – волоських горіхів, на 4 – кукурудзи, ячменю, жита, морго та меду, на 5 – пшениці [1, с. 4]. Експорт продукції АПК у 2018 році становив 39,4% загального обсягу експорту; виробництво сільськогосподарської продукції 10,1% ВВП [1, с. 4]. У 2019 році частка експорту продукції АПК у загальному експорті товарів склав 44,2%, а у січні 2020 47,2% [2].

Всі ці дані свідчать про те, що АПК відіграє важливе значення не лише для продовольчої безпеки. І хоча експорт сільськогосподарської продукції в основному формується сировиною, а не переробленою продукцією, однак попит на неї високий, а тому вносить велику частку у структуру валютних надходжень. Виходячи з цього, зростає роль забезпечення економічної безпеки АПК.

Економічна безпека підприємства може розглядатися як стійкість до негативних впливів зовнішнього середовища, а також дестабілізуючих зрушень у внутрішньому середовищі всіх складових системи діяльності підприємств і здатність кожного з них до розвитку і зростання в несприятливих умовах [3, с. 20]. Враховуючи зазначене варто відзначити необхідність виділення ендогенних та екзогенних факторів впливу на неї. Відповідно до класифікації О.В. Орлика можна сформулювати перелік як зовнішніх, так і внутрішніх факторів (таблиця 1).

Таблиця 1 – Фактори впливу на економічну безпеку підприємств агропромислового комплексу

№ п/п	Група факторів	Загроза
1	2	3
Зовнішні		
1	Політичні	Обмеження експорту товарів та послуг. Втрата частини територій (в т.ч. і земель сільськогосподарського призначення) внаслідок конфлікту, враховуючи території прилеглі до них. Переформування напрямків співпраці на міжрегіональному та міждержавному рівнях
2	Макроекономічні	Негативний вплив знецінення вітчизняної валюти (внаслідок чого у сезон зростає вартість палива, техніки, імпортової сировини, посівних матеріалів тощо). Негативні тенденції розвитку економіки, що може викликати зміну структури фінансування. Недоступність кредитів для малого та середнього бізнесу. Втрати ринків, в тому числі ринків сировини. Встановлення квот на імпорт та експорт.
3	Мезоекономічні	Наявність ресурсів в окремих регіонах, в тому числі трудових. Відсутність місцевих програм розвитку підприємництва або обмеженість фінансування. Відтік кадрів із регіону. Інфраструктура. Ємність місцевого ринку збуту.
4	Мікроекономічні	Наявність доступу до посередників. Банкрутство ключових важливих партнерів, згорання їх бізнесу або навпаки поява нових сильних конкурентів.
5	Екологічні	Стан екології, що може впливати на доступ до ресурсів або формувати обмеження до ведення діяльності
6	Науково-технічні та технологічні	Впровадження нових технологій, рівень інноваційної активності у сільському господарстві, вдосконалення технологій та техніки. Складність доступу до сучасної техніки, її висока вартість. Низький рівень фінансування наукових досліджень у даній сфері.

1	2	3
7	Юридичні (правові)	Зміни законодавства, рівень правової врегульованості відносин.
8	Соціально-культурні	Зміна смаків, моди (екологічна продукція, зростання попиту на енергетичні рослини тощо). Пріоритет на біоенергетику.
9	Природно-техногенні	Надзвичайні ситуації, що можуть призвести до загибелі врожаю (пожежі, стихійні лиха тощо). Стан клімату та його зміни. Погодні умови у регіоні. Рослинний та тваринний світ. Стан земель та їх якість.
10	Демографічні	Зміна вікової структури населення, стан здоров'я, який впливає на продуктивність та результативність праці. Достатність освіти, відповідно до якої формуються кваліфікаційні навички.
Внутрішні		
1	Виробничі	Зупинки в роботі в тому числі через застарілість обладнання. Поломки, простої. Перебої в енергопостачанні через аварії (особливо у сільських місцевостях)
2	Пов'язані із зовнішнім середовищем	Зростання дебіторської заборгованості, в тому числі безнадійної. Порушення партнерами договірних відносин (терміни поставки, якість продукції чи послуг).
3	Пов'язані з персоналом	Недостатній рівень кваліфікації, відсутність умінь та навичок роботи з новою технікою. Недобросовісне виконання працівниками своїх обов'язків (як умисне, так і неумисне).
4	У сфері планування	Помилки у плануванні (в тому числі такі, що не врахували природні фактори), невиконання поставлених цілей та завдань.
5	Пов'язані з конкурентною позицією	Переоцінка власних можливостей, що може призводити до неправильного планування. Відсутність передбачення форс-мажорних ситуацій (відсутність резервів для їх нейтралізації, в тому числі часових).
6	Пов'язані зі збутовою, маркетинговою стратегією політикою	Помилки при виборі партнерів та посередників. Помилки у передбаченні цінових коливань. Невірна орієнтація на ринки збуту або споживача. Неврахування тенденцій зміни попиту та смаків, звичок і традицій споживачів. Неправильна цінова стратегія.
7	Екстенсивні та інтенсивні фактори виробництва	Перевищення розумного часу використання техніки та вихід її з ладу. Використання застарілої техніки, що може нести додаткові витрати (сировинні, на ремонт). Найм на роботу працівників з невідповідною кваліфікацією.
8	У сфері фінансового менеджменту	Помилки при плануванні доходів/витрат. Нерівномірність використання фінансових активів. Відсутність контролю. Помилки у роботі фінансової або бухгалтерської служб, що може викликати порушення норм, термінів, законодавства..
9	Форс-мажорні	Аварії, значні поломки, які можуть загальмувати або зупинити виробничі процеси.

Джерело: складено автором на основі [4, с. 157-159]

Кількість непрогнозованих факторів (не лише зовнішніх, а й внутрішніх), що можуть негативно впливати на рівень економічної безпеки підприємств АПК є дуже широким. Це, а також важливість сільського господарства для України пояснює необхідність формування організаційно-фінансових важелів та механізмів забезпечення функціонування таких підприємств, особливо в умовах глобальних криз.

Література:

1. Агро Бізнес: Інфографічний довідник 2018/19МР. URL: https://agribusinessinukraine.com/get_file/id/the-infographics-report-ukrainian-agribusiness-2019.pdf (дата звернення: 12.04.2020 р.).
2. Інфографіка (експорт) : Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e3c3c882-4b68-4f23-8e25-388526eb71c3&tag=TendentsiiEksportuInfografika-eksport-> (дата звернення: 12.04.2020 р.).
3. Колешня Я.О. Енергетична складова економічної безпеки підприємств агропромислового комплексу : автореф. дис. ... канд. економ. наук : 08.00.04. Київ, 2019. 30 с.
4. Орлик О. В. Аналіз факторів впливу на економічну безпеку підприємств та методи захисту від загроз і нейтралізації їх наслідків. *Тренди та інновації в сучасній економіці*: колективна монографія / за заг. ред. О. С. Іванілова. Харків: ХНУБА, 2015. С. 154-165.